

Jeřáb sudetský

Sorbus sudetica (Tausch) Bluff, Nees et Schauer

Stupeň ohrožení: C1

POPIS

Keř 0,2-2 m vysoký, se střídavými listy. Borka je hnědošedá, hladká. V závislosti na prostředí, ve kterém roste, může nabývat různých (často až bizarních) růstových forem - vedle obvyklých vzpřímených keřových typů jsou známy například poléhavé formy (převažující na lavinových drahách) nebo zvláštní plazivé zástinové formy vyskytující se na lokalitách se zástínem smrku. Pupeny vejcovitě kuželovité, špičaté, olýsalé. Listová čepel je obvejčitá až obvejčitě eliptická, 6-7 cm dlouhá, 3-4,5 cm široká, nepravidelně hrubě pilovitá, k bázi celokrajná. Rub listu je řídce šedě plstnatý. Řapík je 1,5-1,8 cm dlouhý. Hroznovitá květenství chudokvětá, zašpičatělé kališní cípy za květu vzpřímené, korunní lístky obvejčité, světle růžové až růžové červené. Semeník polospodní, čnělky dvě, výjimečně tři, volné, blizny ploché. Malvice kulovitá až široce elipsoidní, na bázi vyhloubená, červená, téměř lysá, kališní ušty vytrvávající, vzpřímené. Druh kvete od konce června do začátku srpna. Je schopen pohlavního i příležitostného apomiktického rozmnožování. Semeno dobře klíčí, ale semenáče v přírodě vymrzají, rozmnožuje se tedy spíše vegetativně, díky čemuž je celkový počet keřů poměrně stabilní.

EKOLOGICKÉ NÁROKY

Světломilný keř nesnášející konkurenci kosodřeviny ani smrku. Roste v subalpínském stupni na příkrých závětrných výslunných, především lavinových svazích karů s převážně východní a méně často západní expozicí. Substrátem jsou skeletnaté rankerové, někdy humózní půdy a podzoly na silikátových i bazických podkladech. Výskyt je vázán na společenstva vysokostébelnatých travin třídy *Mulgedio-Aconitetea*. Nachází se v rozmezí nadmořských výšek 900-1300 m.

ROZŠÍŘENÍ

Tento nejdříve popsáný endemický jeřáb české květeny odlišil již v r. 1834 (pod jménem hrušeň sudetská - *Pyrus sudetica*) profesor pražské Univerzity Karlovy J. F. Tausch. Jeřáb sudetský patří mezi nejvzácnější a nejpmátnější rostliny Krkonoš - jen málo pohoří v Evropě se totiž může pochlubit endemickou dřevinou. Jedná se o neoendemit, tedy druh vzniklý po poslední době ledové, v době přibližně před 22000 až 12000 lety, kdy došlo k hybridizaci rodičovských druhů - keře středních poloh jeřábu muku (*Sorbus aria*) a horského j. mišpulky (*S. chamaemespilus*). Předpokládá se, že kdysi izolované areály rodičovských typů se v té době v důsledku klimatických změn setkaly, a mohlo tak dojít ke křížení. Přibližně 150 exemplářů jeřábu sudetského se dosud zachovalo na několika lokalitách. Těžiště výskytu leží v karech Obřího a Labského dolu, vyskytuje se i na Rudníku, v Čertově zahrádce, Úpské jámě a Malé Čertově rokli. Z polské strany existuje jediný údaj, který nikdy nebyl ověřen.

PŘÍČINY OHROŽENÍ

Ohrožení je dáno nízkou početností mikropopulací, vymrzáním semenáčků, díky nízkému vzrůstu jsou jedinci na přístupnějších místech poškozováni okusem zvěří. V České republice druh zákonem chráněný, celkový počet nepřesahuje 150 jedinců. V posledních letech byly populace posíleny rostlinami vypěstovanými z řízků.

SEZNAM LITERATURY

JANKUN A., KOVANDA M., 1986. *Apomixis in Sorbus sudetica (Embryological studies in Sorbus 1)*. Preslia 58: 7-19.

JENÍK J., 1960. *O rozšíření a ekologii jeřábu sudetského [Sorbus sudetica (Tausch) Hedl.]*. Dendrologický sborník 2:7-30.

KOCIÁNOVÁ M., ŠTURSOVÁ, H., ZAHRADNÍKOVÁ, J., 2005. *Klonální růst endemického jeřábu Sorbus sudetica v Krkonoších*. Opera Corcontica, 42: 99-105.

KOCIÁNOVÁ M., ŠTURSOVÁ, H., 1986. *Revize rozšíření a taxonomie jeřábu krkonošského (Sorbus sudetica)*. Opera Corcontica 23: 77-110.

KOVANDA M., 1965. *Taxonomie jeřábu sudetského [Sorbus sudetica (Tausch) Hedl.] a otázka jeho endemismu*. Čs. Ochrana Přírody. 2: 47-62.

KOVANDA M., 1992. *Sorbus – jeřáb*. In: Hejný, S., Slavík, B. (eds.): Květena České republiky 3. Academia, Praha: 474-484.

KOVANDA M., 1998. *Sorbus sudetica in the Karkonosze Mts. Thaiszia*. J. Bot. 8: 137-140.

KRAHULEC F., 2006. *Species of vascular plants endemic to the Krkonoše Mts. (Western Sudetes)*. Preslia, Praha, 78: 503-506.

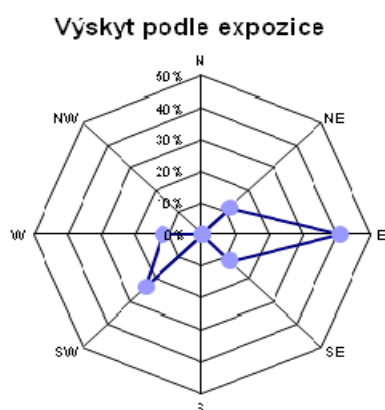
LEPŠÍ M., LEPŠÍ P., VÍT P., 2006. *Ohrožení a ochrana jeřábů (Sorbus) v České republice*. In: MADĚRA, P. (ed.): Ohrožené dřeviny ČR. Sborník abstraktů z workshopu, Brno.

PROCHÁZKA F., 1999: *Sorbus sudetica (Tausch) Fritsch*. In: ČEŘOVSKÝ J., FERÁKOVÁ V., HOLUB J., MAGLOCKÝ Š., PROCHÁZKA, F. (eds.): Červená kniha ohrožených a vzácných druhů rostlin a živočichů ČR a SR 5. Vyšší rostliny, Příroda, Bratislava: 351.

ŠOUREK J., 1969. *Květena Krkonoš*. Academia, Praha, 452 str.

Tausch I. F., 1834. *Ueber Pyrus sudetica Tausch*. Flora oder Allgemeine Bot. Zeitg. 17:75-77.

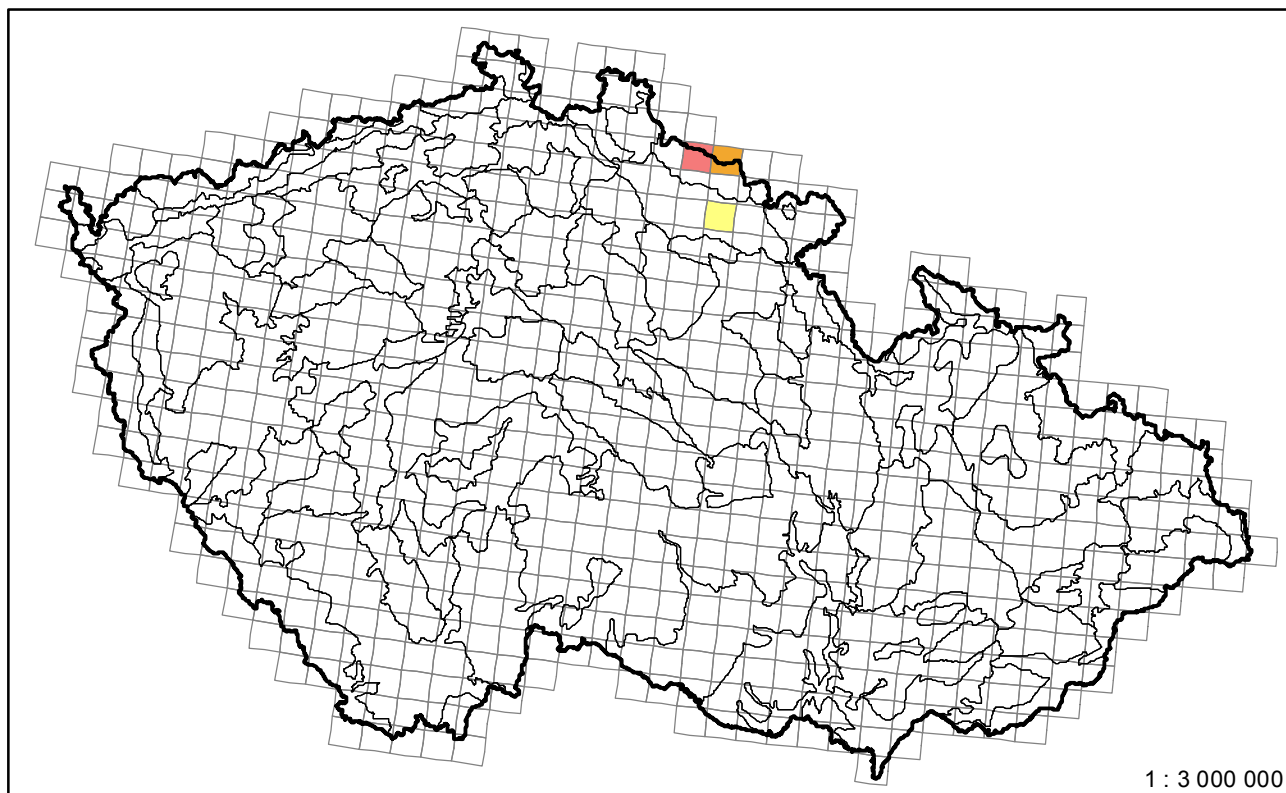
VÍT P., SUDA J., 2006. *Endemické jeřáby – perly mezi českými dřevinami*. Živa, XX (6): 251-255.

Výskyt podle nadmořské výšky

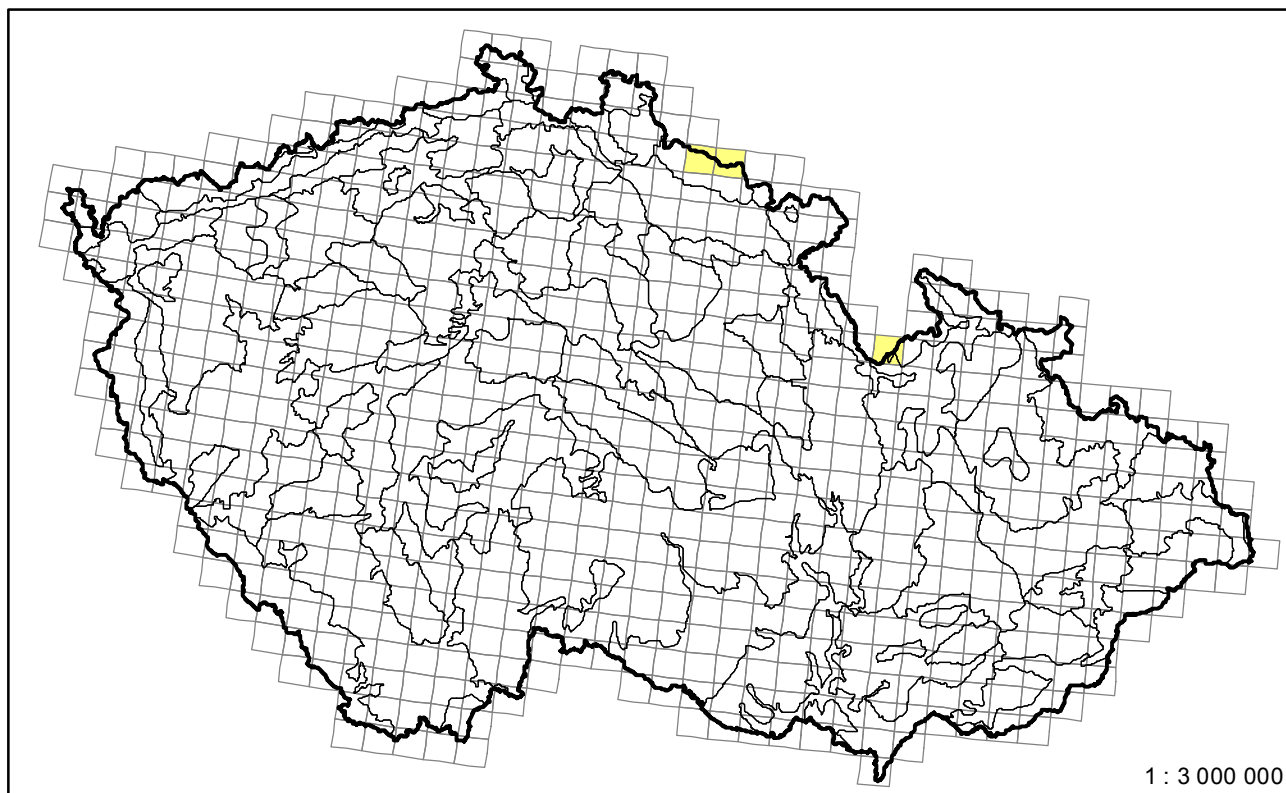

Výskyt do roku 2000

počet lokalit   1   5   9

Výskyt po roce 2001

počet lokalit   1